

Zvonko
Maković

Zagreb

Vera Horvat Pintarić (1926. – 2024.)

foto: Višnja Serdar

Među velikanima koji nas napuštaju, treba osobito istaknuti ime Vere Horvat Pintarić koja je preminula 27. ožujka 2024. U komentarima njezina odlaska isticala se visoka životna dob, što je zaista točno, no treba dodati kako je Vera Horvat Pintarić tu dob nosila i prihvaćala dostojanstveno, bez straha. Nisu je plašile godine jer do kraja je bila zaokupljena poslovima koje je voljela i bila im u cijelosti posvećena, a to su umjetnost, čitanje, pisanje te praćenje svih događanja iz svakodnevice. U napisima i govorima koji su se pojavljivali u medijima povodom odlaska Vere Horvat Pintarić ističe se kako je bila velika. Da, bila je, a tu su veličinu prepoznavali svi. Bila je velika, jer njezino je koraćanje uvijek bilo ispred vremena, istraživala je i promovirala područja koja su se smatrala marginalnima, koja su bila nevidljiva iz sterilnih prostora akademske kule bjelokosne. Međutim, pri tome je podjednako pozornosti pratila i vrhove kulturne i umjetničke baštine, i u njezinoj su bibliografiji imena Tiziana i Leonarda, Francesca Robbe i Miroslava Kraljevića, Picassa, Pieta Mondriana, Maljevića i Miroslava Šuteja, uz ona koja je sama svojom pronicljivošću unijela u taj kozmos, kao što su Josip Sessel, Andrija Maurović i brojni drugi. Strip, plakat, televizija, video, masovne komunikacije, upravo je ona uvela u akademsku zajednicu. Kada sam sredinom 1970-ih postao njezin asistent i trebao upisati magisterij, dala mi je temu

popularne štampane slike 19. stoljeća, temu koja je bila potpuno nepoznata u našoj struci. Vodila me je u otkrivanju vrijednosti tih, s umjetničkog aspekta, potpuno nevažnih artefakata, otkrivala koliko male pučke sličice svjedoče o složenosti vremena jedne provincijalne sredine u političkom, kulturnom i civilizacijskom smislu i koje našu kulturnu povijest uključuju u onu širu, europsku. Vera Horvat Pintarić bila je kozmopolit i dobro se osjećala u svakoj sredini, u svim mogućim kontekstima, ali je pritom strasno voljela sredinu iz koje je potekla, isticala veličinu hrvatske marginalne, ali nadasve kompleksne kulture. Nakon diplomiranja povijesti umjetnosti i klasične arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1951. započinje rad na doktoratu koji je obranila 1959., te objavila knjigu pod naslovom *Francesco Robba* u izdanju Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske. Radeći na disertaciji, boravila je u Beču na Institutu za povijest umjetnosti i upoznavala metodologiju rada na sličnim primjerima, poput one o austrijskom baroknom kiparu Georgu Raphaelu Donneru, suvremeniku Francesca Robbe. I Donner i Robba ne pripadaju onoj kategoriji velikih kipara njihova vremena s Berninijem na čelu, a djeluju u različitim sredinama, Beču koji je moćan grad i središte zajedničke nam monarhije, i Robba koji djeluje u Ljubljani i Zagrebu, na marginama Carstva. Pa ipak, i Donner i Robba, u usporedbi s Rimom, neospornim centrom baroka, na isti se način artikuliraju kao marginalci i u konačnici postižu visoke vrijednosti. Spominjem sve ovo iz jednostavnog razloga kako bih ukazao na iznimnu sposobnost buduće velike povjesničarke umjetnosti koja je uspjela pokazati i dokazati da umjetnost s margine može biti velika u svojoj kompleksnosti. Na disertaciji je radila u najznačajnijem znanstvenom i sveučilišnom središtu naše struke, Institutu za povijest umjetnosti Bečkoga sveučilišta, kojem su Franz Wickhoff, Alois Riegl, Julius von Schlosser i Max Dvořák izgradili temelje, temelje koje nitko kao što je to činila Vera Horvat Pintarić nije generacijama svojih studenata prenosio i odgajao ih na njima. Dakako, dopunivši nauk tzv. Bečke škole povijesti umjetnosti doprinosima Heinricha Wölfflina i radikalnog zagovornika formalističke metode u umjetnosti novijeg vremena, Clementa Greenberga. Bilo bi pogrešno i vrlo usko razumjeti posebnost hrvatske povjesničarke umjetnosti u njezinu nastavničkom, znanstvenom i spisateljskom radu promatrajući je samo kroz prizmu velikih pripadnika struke. Studentima je uz Dvořaka i Wölfflina, propisivala čitanje Rainera Marie Rilkea, na primjer, ističući kako se u *Zapisima Maltea Lauridsa Briggæa* prepoznaje ono što je smatrala bitnim za struku, a to je detektiranje značenja u krhotinama stvarnosti, točnije, tražila je od učenika da pogledom razvija istraživačku svijest kako bi otkrio bit. Na početku svojeg asistentskog staža dobio sam od nje Rilkeovu knjigu *Pisma mladom pjesniku* u Kuglijevu izdanju iz 1942. i u prijevodu Josipa Velebita. Tu je knjigu ona dobila u gimnazijskim godinama i držala je kao dragocjeni orijentir u budućem samoobrazovanju, ali i spoznavanju bitnih stručnih i moralnih načela.

Generacijama studenata otvarala je nove obzore, prepoznavala, podržavala i promovirala avangardne pojave u našoj umjetnosti, pa je tako upravo ona, radeći monografiju Josipa Seissela i priređujući mu retrospektivu, otkrila ono što će postati fenomenom „Zenit“ Ljubomira Micića. Kada su kasnije neki drugi počeli raditi na toj temi, često i ne spominjući njezine doprinose, čudila se i ponekad zgražala onim što su oni iščitavali iz iste, donedavno nepoznate, građe donoseći krive zaključke. Njezini su alati bili arhivska građa, vrhunsko poznavanje svih aspekata vremena, a konačno i svjedočenje protagonista „Zenita“, kao što je bio Josip Seissel. Mnogo godina kasnije ponovno se dotakla ove teme i vrlo lucidnim opservacijama svjedočila autentičnost zagrebačke sredine u kojoj je jedino u tadašnjoj zemlji mogao nastati eksces koji će vremenom postati fenomenom od velike i opće važnosti koji se sada, po potrebi, interpretira zanemarujući bitne činjenice. Bila je među prvima koji su upozoravali na

važnost računala u vizualnoj kulturi, istraživala je ulogu televizije, kako s aspekta vizualnih medija, tako i u njezinu političkome i općekulturnome značenju. Već 1966. zalaže se za uvođenje predmeta koji bi se time bavio na fakultetu. Godinu dana kasnije osnovala je Katedru za vizualne komunikacije i dizajn, a 1973. inicirala je Video art u Zagrebu. Autori koje je okupljala, poticala i promovirala nalaze se među onim hrvatskim umjetnicima kojima su vrata relevantnih svjetskih galerija i muzeja uvijek bila otvorena, s vremenom sve više. Smatrala je kako imamo vrijednu umjetničku baštinu u svim razdobljima, kompatibilnu onoj općih kriterija. Govorila je i pisala o onome o čemu su drugi šutjeli iz razloga političkih ili elitističkih. Svakoj je temi prilazila s istom ozbiljnošću, ne promatrajući je nikada izolirano, nikada izdvojeno iz vremena i prostora. S podjednakim žarom, besprijeckornim stilom, iz slojeva znanja govorila je i pisala i o Miroslavu Kraljeviću i o Dragićevom Tupku, prva je u nas otvorila temu kiča, pisala o realizmima prve polovine 20. stoljeća, i onom socijalističkom, i onom nacističkom. Bila je prva među uglednim profesorima koja je podjednako rado objavljivala u visokotiražnom magazinu Start, nastupala u emisijama obrazovnog programa Radio-Televizije Zagreb, a istovremeno imala izlaganja na prestižnim međunarodnim skupovima te uređivala višejezični časopis Bit-international (1968.), časopis koji je izlazio u doba dok je Zagreb bio epicentar istraživanja estetskih, znanstvenih i političkih potencijala kompjuterske umjetnosti. Bila je elitist u najljepšem smislu te riječi, pa i onda kada se bavila kičem, a prezirala je osrednjost i mediokritete. Ono najvrednije što su njezini studenti i suradnici mogli naučiti i usvojiti od onoga što je podučavala, bila je potpuna posvećenost i predanost struci, jer struku je smatrala životnim, štoviše moralnim izborom. Bila je stroga i zahtjevna, a onaj koji ju je bolje poznao vrlo je dobro znao da je prema sebi bila najstroža i najzahtjevnija.